

Nr 231

Av herr **Isacson m. fl.**, *angående småjordbrukets framtid.*

(Lika lydande med motion nr 288 i Andra kammaren)

I den samhällsekonomiska debatten framställs ofta småjordbruket såsom någonting förlegat, någonting oförenligt med en modern syn på samhället. Man tar också gärna småbruksstödet som en utgångspunkt för påståenden om hur irrationell hela vår jordbrukspolitik är. Härvid pekar man särskilt på hur småbruken binder arbetskraft som bättre skulle komma till användning i produktionslivet i tider av arbetskraftsbrist. Deras produktion betecknas som onödig eller betydelslös. Mycket ofta vill man göra gällande att de står i vägen för en önskvärd rationalisering av jord- och skogsbruket. Sällan vill man tillmäta dessa småbruk någon som helst betydelse. De betraktas gärna som en svår belastning.

Småbrukets historiska roll torde dock med kännedom om verkliga fakta inte kunna förnekas. I regel har småbruken tillkommit under ett tidsskede som haft rakt motsatta problem än vår tid. Brist på försörjningsmöjligheter har varit en av de främsta orsakerna vid tillskapandet av nya jordbruksenheter. Nya områden lades under plog, skogen fick ge vika för plogen, och under intensivt arbete skapades odlingslandskapet. Under självhushållningens tid lämnade de försörjning åt en växande befolkning. Även under senare tid har i regel stora barnkullar vuxit upp och fostrats vid småbruken; en arbetskraft av ovärderlig betydelse för landets expanderande näringsliv.

Ju mer modern penninghushållning gjort sig gällande desto svårare har dessa småbruk emellertid haft att ge en tillfredsställande utkomst om man enbart tagit hänsyn till vad gården har gett. Men småjordbrukare har sedan lång tid tillbaka oftast haft arbete utanför det egna jordbruket. Deras insatser i skogsbruket, väganläggningar etc. har varit mycket betydelsefulla. Efter hand som nya tekniska hjälpmedel kommit till användning inom denna produktion har problemen ofta tillspetsats för den deltidsarbetande småjordbrukaren. Nya prognoser, som bygger på antagande om en ny tekniks möjligheter, vill göra gällande att småbruket helt spelat ut sin roll att ge arbetskraft åt skogen eller anläggningsarbeten. Strömmen av arbetskraft från småbruken till andra näringar har under senare år varit mycket stark. Föryngringssvårigheterna är naturligt nog betydande. Ett flertal länsutredningar liksom RLF:s jordbruks-

Bihang till riksdagens protokoll 1964. 3 saml. Nr 231—244

register visar med all tydlighet att en mycket stark förgubbning har skett vid dessa mindre jordbruk. Efter hand som gårdarna blir till salu hembjuds de ofta till lantbruksnämnderna. Om lantbruksnämnderna härvid anser sig ha nytta av dessa jordbruksenheter i rationaliseringssyfte, köps de för att förmedlas till kringliggande mera utvecklingsbara jordbruksenheter eller tills vidare ingå i den markreserv som genom jordfonden har kunnat tillskapas för framtida ägoutbyte eller rationaliseringsinsatser av annat slag.

I de egentliga jordbruksbygderna torde i regel härvid inga speciella svårigheter uppstå. Där finns i regel lämpliga köpare som i strukturrationaliseringssyfte vill tillägna sig även mindre jordbruksarealer. Men i mellanbygderna eller mera utpräglade skogsbygder återstår oftast ingenting annat än att åkern läggs ner för att så småningom överföras till skogsmark.

I dagens debatt betraktas därför småbruket av flertalet människor som en övergångsform, vars avveckling ur rent samhällsekonomisk synpunkt bör påskyndas. Det småbruksstöd som utgår av statsmedel ses som ett övergångsstöd innan rationaliseringen inom jordbruket hunnit helt genomföras. Både arealbidrag och leveranstillägg är till sin konstruktion sådana att de medverkar till en konservering av vissa driftformer i stället för att stimulera till åtgärder som kan öppna nya vägar för det mindre jordbruket. Förslag har framförts om andra mera progressiva former för småbruksstöd, som skulle kunna bidra till att ge dessa mindre jordbruk framtidsmöjligheter. *Småbruksutredningen*, som 1955 avgav sitt betänkande, gjorde i det avseendet ett beaktansvärt arbete med att kartlägga det mindre jordbrukets möjligheter att uppnå bättre lönsamhet. Något förslag till riksdagen har emellertid inte framlagts. 1960 års jordbruksutredning har i sina direktiv mera i förbigående fått i uppdrag att även se över småbruksstödet, men inför alla de stora problem som denna utredning skall lösa torde väl knappast tillräcklig tid kunna ägnas åt småbrukets speciella problematik. Finns då någon anledning att sysselsätta samhällsplaneringen med småbrukets ev. framtidsmöjligheter? Börjar man inte bli relativt väl överens om att denna företagsform är dömd att försvinna? . . .

Om man ser snävt ekonomiskt på denna fråga, kanske svaret måste bli ja. Men kan man se enbart ekonomiskt på detta spørsmål? Har samhällsplanerare, som brottas med olika delproblem för att söka konstruera framtidssamhället, tänkt igenom vilka nya problem som uppstår om t. ex. stora delar av glesbygderna läggs öde? En rad frågeställningar kan vara värda att ställa i detta sammanhang. Låt oss peka på några som borde besvaras innan man skriver den slutliga domen över småbruket.

Är det säkert att man med modern framtida teknik bättre och *mera ekonomiskt* utnyttjar våra skogstillgångar utan den bofasta befolkning som småbrukarna utgör?

Vilken roll kommer glesbygderna att spela för fritidsändamål i framtiden? Man torde vara ganska överens om att glesbygdernas betydelse i det avseen-

det i stora delar av vårt land blir allt större. Men kan då en tillfredsställande service byggas upp eller turistlandskapet vidmakthållas utan en viss bofast befolkning?

Hur vårdat landskapet ter sig blir sannolikt av betydelse för dess möjlighet att dra turister till sig. Skall det gamla odlingslandskapet försvinna eller vidmakthållas även inom områden där svårigheterna blir för stora att skapa rationella jordbruksenheter? Skall vyerna som nu lockar turisterna bevaras eller stängas igen med skog? I regel är detta odlingslandskap en förutsättning för turismen och fritidsbebyggelse och måste utifrån dessa förutsättningar bevaras. På vilket sätt kommer detta då att ske mest ändamålsenligt? Man kan här peka på hur man genom betesdrift — fårskötsel eller ungdjursuppfödning — kan förhindra att skogen vinner terräng. Med det väsentligt ökade intresset för animala produkter både i vårt land och internationellt torde nya förutsättningar kanske kunna skapas. Och på betydande del av de 800 000 hektar som lantbruksstyrelsen i sina prognoser anger kommer att försvinna ur jordbruksproduktionen skulle en sådan kött- eller livdjursproduktion kunna bli ekonomiskt försvarbar.

Vilken betydelse har en bofast befolkning även i glesbygderna ur försvarets synpunkt? Är inte civilförsvaret starkt beroende av en sådan bebyggelse för att kunna förverkliga sina evakueringsplaner i händelse av krig eller krigsfara?

Vilken roll ur lokaliseringpolitisk synpunkt borde inte ett "annorlunda" småbruk kunna spela i det framtida samhället? Vår jordbruksrationalisering har hittills kanske i alltför hög grad varit ett rationaliseringstänkande där arealstorleken haft en nästan helt dominerande roll. Ny teknik, nya fodermedel, nya former av specialodlingar öppnar samtidigt nya möjligheter även för brukningsenheter med starkt begränsade arealer. I det avseendet har betydande nya förutsättningar öppnats sedan småbruksutredningen avgav sitt betänkande. Inte minst på animalieproduktionens område torde även ett företag med begränsade arealer i framtiden ha vissa goda förutsättningar. Dock knappast den produktionsgren som så totalt dominerar småbruket — mjölkproduktionen, vilken sannolikt måste koncentreras till större enheter för att kunna utnyttja modern teknik och därigenom bli ekonomiskt lönande.

Flera andra synpunkter kunde anföras som försvar för ett framtida småbruk. En livskraftig sådan företagsform måste emellertid oftast arbeta med andra utgångspunkter och under helt annorlunda målinriktning än vad som nu är fallet. Har vi då tid eller intresse att i den pågående rationaliseringsprocessen beakta denna företagsforms berättigade krav på uppmärksamhet eller behov av konstruktiva åtgärder? Vi är medvetna om att här måste ske ett uppbyggnadsarbete utifrån ett flertal utgångspunkter och kanske ofta med en inriktning som inte passar in i den målsättning som gäller jordbruksrationaliseringen i övrigt. Vi är emellertid medvetna om att detta betydande problemkomplex snarast bör kartläggas för att konstruktiva åtgärder skall kunna vidtagas att

inlänka delar av det mindre jordbruket som en harmonisk del av det svenska samhället.

Med anledning av det anförda får vi anhålla,
att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte göra framställning om en utredning av det svenska småjordbrukets framtida ställning och utvecklingsvägar.

Stockholm den 23 januari 1964

Birger Isacson

Ebbe Ohlsson

Per Petersson

Ragnar Sveningsson
